

«Президент Рузвельт діяв як справжній джентльмен. Законодавство «Про нейтралітет», швидкість, з якою воно було прийнято і приведений в дію, - це жест, який ми, націоналісти, ніколи не забудемо» [3, с. 49].

2 лютого 1937 р. понад 30 членів Палати представників виступили з заявою, запропонувавши доповнити резолюцію від 8 січня положенням, яке розповсюджувало б ембарго на Німеччину, Італію та Португалію, через які йшло постачання зброєю заколотників. Дж. Най справедливо вказував на те, що офіційні відмовки адміністрації про відсутність стану війни з цими країнами непереконаливі, оскільки в історії було чимало прикладів ведення воєн без оголошення - наприклад, конфлікт Італії та Ефіопії.

У травні 1937 р. Конгрес США прийняв третій (безстроковий) закон «Про нейтралітет». Він надавав президенту право дозволяти продаж військових матеріалів воюючій стороні за готівковий розрахунок і з доставкою на своїх судах. Закон обернувся проти Іспанської республіки, яка не мала ні валюти, ні необхідних суден і палива. Зате заколотники протягом усієї війни практично безперервно отримували з-за океану нафту і пальне, вантажівки і кредити.

Італо-ефіопський конфлікт і громадянська війна в Іспанії чітко показали, що законодавство «Про нейтралітет», незважаючи на всі його національні особливості, привнесені ідеологією ізоляціонізму, спочатку містило в собі елемент союзницьких відносин з європейськими демократіями в обраній ними політиці «умиротворення» агресора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурова Т.Т. Обсуждение американским конгрессом Законодательства о нейтралитете 1937 г. // Вопросы всеобщей истории и историографии. Томск, 1979. С. 41-48.
2. Международные отношения накануне второй мировой войны. Санкт-Петербург, 1993. С. 38-51.
3. Егорова Н.И. Изоляционизм и европейская политика США (1933-1941). Москва, 1995. 235 с.
4. Моховикова Г.В. Внешнеэкономическая политика Рузвельта в Европе в 1930-е гг. Новгород, 1995. 169 с.
5. Наджафов Д.Г. Нейтралитет США 1935-1941. Москва: Наука, 1990. 212 с.
6. Уткин А.И. Дипломатия Рузвельта. Свердловск, 1990. 543 с.

REFERENCES

1. Burova TT Discussion of the American Congress on the Neutrality Legislation of 1937 // Questions of universal history and historiography. Tomsk, 1979. S. 41-48.
2. TV Vakhramyeva Demarche of President FD Roosevelt in relation to Great Britain (1936-1937) // International relations on the eve of the Second World War. St. Petersburg, 1993. pp. 38-51.
3. Egorova NI Isolationism and US European Politics (1933-1941). Moscow, 1995. 235 p.
4. Mokhovikova GV Roosevelt's Foreign Economic Policy in Europe in the 1930s Novgorod, 1995. 169 p.
5. Najafov DG US Neutrality 1935-1941. Moscow: Science, 1990. 212 p.
6. Utkin AI Roosevelt's diplomacy. Sverdlovsk, 1990. 543 p.

УДК 94:327](73:(4-15))”1940/1950”

Ювко Єгор,
магістрант ННІ історії та філософії
СумДПУ імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна

ПЛАН МАРШАЛЛА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИКИ ВПЛИВУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ НА КРАЇНИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ У 1940-1950 Р.Р.

Стаття присвячена висвітленню подій втілення в життя Плану Маршала – програми економічної допомоги країнам Європи від Сполучених Штатів Америки.

Ключові слова: План Маршала, НАТО, Організація Варшавського договору, експансія, економіка

Ювко Е.Ю. *План Маршалла как элемент политики влияния США на страны Западной Европы в 1940-1950 г. Статья посвящена изучению событий воплощения в жизнь Плана Маршалла – программы экономической помощи странам Европы от США, после Второй мировой войны.*

Ключевые слова: План Маршалла, НАТО, Организация Варшавского договора, экспансия, экономика

Yuvko Egor. *Marshall's plan as an element of policy influence of United States on the Western Europe in 1940-1950. Article is devoted research US influence on the post-war world and economic assistance for Western Europe*

Key words: Marshall's plan, NATO, Warsaw Treaty Organization, expansion, economy.

Друга Світова війна стала конфліктом, який довершив поляризацію світу на два визначені полюси, або ж дві, які з одного боку очолював Радянський Союз, зі створеними підконтрольними структурами – головним чином – Організація Варшавського Договору, та Сполучені Штати Америки, під егідою яких було утворено НАТО – Північно Атлантичний альянс. Взаємодія цих структур відбувалася головним чином у військовій та економічній сферах. Саме кінець 1940 х. р.р. став періодом найбільшої економічної взаємодії, та економічної

допомоги, яка перетворювалась в постійне втручання і навернення країн, яким надавалась економічна допомога, до своєї політичної орбіти.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що дана тема має важливе історичне значення, адже на сьогодні економічна взаємодія та співпраця між країнами Європи та США з Україною зокрема, займає для нашої країни стратегічне значення. Тому цікавість даної теми полягає в тому, що вона висвітлює зачатки економічного та політичного протекторату і взаємодії Сполучених Штатів Америки в післявоєнні роки, а також майже не вивчена у вітчизняній історіографії.

У вітчизняній історіографії дана тема майже не розглядається. Використана в цій роботі література являє собою величезний пласт як сучасної, так і літератури того часу. У даній роботі переважно були використані праці зарубіжних дослідників, істориків.

Зокрема - у західній історіографії в повенний час вивчення плану Маршалла та його соціально-економічних аспектів присвятив свою роботу Л. Сальватореллі, а економіку першого післявоєнного десятиліття країн західної Європи висвітлював американський дослідник С. Клаус.

Таким проявом взаємодії стала підтримка країн Західної Європи, боку Сполучених Штатів Америки за планом Маршалла, який увійшов в історію як один з найбільш успішних зовнішньоекономічних проєктів американського уряду післявоєнного часу. Вперше держава-переможець не тільки не стягувала з переможених стран репарацій, а навпаки надавала їм великомасштабну економічну допомогу для відновлення зруйнованих структур національних економік, переслідуючи при цьому свої цілі в облаштуванні післявоєнного світу і нейтралізуючи небезпечну можливість поширення «комуністичної загрози» в Європі і в усьому світі.

З початку ХХ століття США активно приступили до створення Pax Americana – «світу по-американськи» - шляхом поширення свого впливу і панування в культурному, військовому, політичному і економічному відношенні.

У плані фінансової могутності відмінною рисою США є відсутність центрального банку, фінанси якого належали б державі. Замість цього в Сполучених Штатах вже протягом століття функціонує Федеральна резервна система, контроль над діяльністю якої здійснює не глава держави, а американський Конгрес, незважаючи на те, що США є президентською республікою. ФРС являє собою, по суті, приватну компанію, що отримала від держави монополне право на випуск національної валюти і централізований контроль над всією банківською системою держави, яке може лише спостерігати за діяльністю ФРС і обмежено її регулювати.

Ідея поширення американського впливу на весь світ остаточно придбала свій вигляд до кінця Другої світової війни і була відображена у величезній кількості висловлювань та виступів провідних американських політичних діячів, документах, зовнішньополітичних доктринах і акціях Сполучених Штатів Америки. Одним з найбільш яскравих і доказових прикладів поширення впливу США і підпорядкування їм інших держав шляхом американської економічної експансії і виступив план Маршалла. Використовуючи важке становище держав післявоєнної Європи, Сполучені Штати зуміли економічно підпорядкувати собі ці капіталістичні країни шляхом їх участі в розробленій американцями Програмі відновлення Європи.

Закінчення Другої світової війни привело до істотних змін усій міжнародній ситуації й співвідношення сил на міжнародній арені. Розвиток політичної й економічної ситуації викликав побоювання з багатьох причин. До весни 1947 р. положення в Європі було нестабільним і тривожним. У Східній Європі складалася система народних демократій, установлювався усе більше твердий контроль Радянського Союзу над цією частиною континенту.

У Західній Європі спостерігалася тяжка економічна криза, наростала соціальна напруженість, що створювало передумови для політичних змін. Із цієї причини для Сполучених Штатів надання економічної допомоги було прямою необхідністю, якщо врахувати, що позначені фактори представляють найбільш сприятливий ґрунт для змін такого роду.

Для США, які вийшли з війни як беззаперечний лідер і домоглися зміцнення своїх міжнародних позицій значною мірою завдяки ослабленню традиційних центрів сили (якими в Західній Європі були Англія, Франція й Німеччина, а в Східній — СРСР), і по-суті були створені всі передумови для здійснення концепції "Pax-Americana", світу по-американськи. Важливим кроком на цьому шляху став план Маршалла, у якому знайшов своє втілення зовнішньополітичний курс Трумена, а саме здійснення Програми європейського відновлення стало невід'ємною частиною стратегії США в боротьбі за завоювання домінуючої позиції у світі

План Маршалла був спрямований на стабілізацію економічного становища і соціальної обстановки в країнах-учасниках програми за допомогою втручання в їх внутрішні справи і отримання значного контролю над процесом подальшого відновлення і перетворення їх економік, американські монополісти отримали величезні прибутки з придбанням доступу до нових сфер застосування своїх капіталів, до європейських джерел сировини і ринку.

Три аспекти плану Маршалла із часом здобувають усе більше значення. По-перше, його роль у створенні післявоєнної глобальної економіки. Програма ця не тільки привела до відродження Європи, але й відновила життєво важливий торговельний трикутник, що складається зі Сполучених Штатів, Західної Європи і їхніх торговельних партнерів у світі, що розвивається.

По-друге, план Маршалла належав до факторів, що визначили контури військових і політичних подій кінця сорокових — початку п'ятдесятих років, і сам, у свою чергу, сформувався під впливом цих подій. Цими подіями були: проголошення доктрини Трумена в березні 1947 р. і більше конструктивна пропозиція Маршалла в червні того ж року; кризи процесу деколонізації, які відчували на собі, зокрема, Франція, Нідерланди й Бельгія, що обтяжило економіку цих країн; радянська блокада Західного Берліну, яка виявилася прямим наслідком поширення західно-германської валютної реформи на Західний Берлін; створення Організації Північноатлантичного договору; і нарешті, війна в Кореї, що спонукала Сполучені Штати передати чотири свої дивізії в розпорядження НАТО, що поставила на порядок денний питання про переозброєння Західної Німеччини й перетворила план Маршалла на програму воєнної підтримки. Останнім зі згаданих аспектів є роль плану Маршалла в досягненні європейської єдності. Нейтральна Західна Європа була б неспроможна вплинути на результат конфлікту між двома несередньоевропейськими наддержавами. Об'єднана ж Європа, що володіє власним голосом у найважливіших світових справах, була здатна й вплинула на хід «холодної війни».

Таким чином, план Маршалла самим безпосереднім образом дав старт європейській інтеграції. Цей аспект є одним з найважливіших, хоча його безпосереднім результатом був фактичний розділ Європи на два табори. У той же час, США здобули наймогутнішого союзника в "холодній війні", зміцнивши й відтворивши його за власним зразком, що, в остаточному підсумку, визначило результат глобального протистояння наддержав. Тому основне значення допомоги по лінії плану Маршалла було не економічним і не адміністративним, а політичним.

Економіст Баррі Ейгенгрін, автор дослідження «План Маршалла. Історія найбільш вдалої програми проведення економічних реформ», прийшов до висновку, що завдяки плану Маршалла Європа і увесь світ уникли економічної кризи, подібної до тієї, що вразила світ після Першої Світової війни. На його думку, причина полягає саме у колективних зусиллях у подоланні економічних проблем і початку процесу економічної інтеграції, у той час як після Першої Світової війни європейські країни проводили максимально жорстку протекціоністську політику. Імануель Векслер, автор книги «Програма відновлення Європи в економічній перспективі», вважає, що реалізація Плану Маршалла, особливо використання у Європі практики американського ведення бізнесу, дозволила створити сучасні європейські корпорації, що спричинили європейський економічний бум 60-х років ХХ століття.

Британський історик Алан Мілдвар вважає, що Європа сама змогла б вибратися з економічної кризи без доларових впливів. Але за це довелося б заплатити досить велику ціну, а саме ввести жорсткі обмеження харчових раціонів і використовувати зекономлені кошти на закупівлю продовольства. Економіст Даніель Бербезат вважає, що план Маршалла дозволив зменшити болочість економічних і політичних реформ, що проводилися в Європі, вдалося уникнути голодних бунтів та інших економічних проявів соціального незадоволення.

Післявоєнний досвід Західної Європи заслуговує уваги як з позицій відновлення господарства, оздоровлення фінансів і грошей, налагодження економічного співробітництва країн, так і з погляду стратегії промислового розвитку, що забезпечує створення матеріальних передумов для могутнього технологічного прогресу в різних сферах виробництва. Післявоєнна західноєвропейська економіка характеризувалася милітаризованою системою виробництва, ерозією керованості, розривом багаторічних зв'язків в промисловості, фінансах, торгівлі. Були потрібні значні капітальні вкладення в устаткування, не вистачало найнеобхідніших продуктів. Темпи інфляції, нестійкість європейських валют були такі високі, що підірвалася зацікавленість сільського господарства в обміні своїх продуктів на гроші. Оцінюючи положення в економіці західноєвропейських країн, спеціально створена при Президентів США комісія з аналізу допомоги європейським державам відзначала в своїй доповіді, що: об'єм виробництва в цих країнах значно нижчий за довоєнного з критичним рівнем видобування вугілля; Європа втратила крупне джерело іноземної валюти у формі платежів; за послуги; потреба в імпорті дуже висока відбулося сильне зрушення в співвідношенні цін між промисловістю і сільським господарством на користь останнього; спостерігалось руйнування єдиної системи торгівлі в цих країнах, як внутрішньої, так і зовнішньої.

До 1947 року склалося положення, за якого саме збереження досягнутих об'ємів виробництва продукції опинилося під питанням. Життєздатність західноєвропейської економіки багато в чому підтримувалася імпортом з Північної Америки. Країни Західної Європи за рахунок їхнього власного виробництва могли забезпечити своє споживання зерна, бавовни, алюмінію, міді тільки на 40%, свинцю й цинку – на 30%, сала й масла – на 15%. Відразу після війни імпорт країн Західної Європи забезпечувався наданням субсидій і позик з боку США й Канади, використанням золотих і доларових резервів. До 1947 року потік фінансових надходжень із цих джерел виснажився. Через нестачу платіжних засобів західноєвропейські країни опинилися перед перспективою скорочення імпорту продовольчих і ключових сировинних ресурсів. Такий стан справ не відповідав ні американським, ні західноєвропейським інтересам і курс на закріплення за США ролі діючого благодійно постачальника найрізноманітніших товарів першої необхідності.

Конструктивна реалізація цього сценарію й втілювалася в "плані Маршалла". Є необхідним підмітити, що структурні зрушення, що охопили в цей час індустріально розвинені країни, низька платоспроможність колишніх радянських республік висувають подібні до здійснених за допомогою "плану Маршалла" завдання перед стратегією міжнародного економічного співробітництва, спрямованого на підтримку східноєвропейських, і українських зокрема, реформ. Про зміну ситуації в Західній Європі в ході реалізації "плану Маршалла" свідчить те, що щорічна допомога в 4-5 млрд. доларів США. дозволила за 3 роки збільшити випуск продукції на 20 млрд доларів США. Висока результативність цього плану багато в чому пояснюється тим, що він був орієнтований на збільшення постачання західноєвропейського виробництва, на виборчий імпорту сировини й матеріалів Заходу щодо перебудови господарських відносин, у тому числі зовнішньоекономічних, по фінансовій стабілізації поєдналися із зусиллями по збереженню європейського економічного потенціалу, підвищенню ефективності його використання.

Тільки цей потенціал міг служити джерелом самозабезпечування Європи ресурсами для створення альтернативних каналів постачання європейської промислової сировиною, для розвитку імпортозаміщуючих і експортних виробництв. Тим самим розширилися можливості для імпорту із США вже не стільки сировини, скільки нових технологій.

За такої політики виборчого імпорту, активізації використання найбільш ефективних з наявних виробничих потужностей потребує на сьогодні і Східна Європа. Зміцнення виробництва, що стримує імпорту споживчих і сировинних продуктів може послужити засобом вивільнення ресурсів для заміни вкрай зношених і застарілих фондів.

Однією з характерних рис плану Маршала стало те, що з його допомогою США залучали країни-одержувачі економічної допомоги в боротьбу з поширенням у світі так званої "комуністичної загрози", змушуючи їх розірвати традиційні зв'язки зі східноєвропейськими країнами і СРСР. Таким чином, можна сказати, що багато в чому план Маршалла був дійсно спрямований проти Радянського Союзу, який після Другої світової війни єдиний був у стані оскаржувати світове американське панування. Умови надання економічної допомоги були не прийнятні для СРСР і країн соціалістичного табору і, знаючи це, американські правлячі кола разом зі своїми політичними і ідеологічними опонентами з СРСР свідомо пішли на поділ світу - на два ідеологічно протилежних табори, що призвело до довгих чотирьох десятиліть «холодної війни».

ЛІТЕРАТУРА

1. Астапович А.З. Экономическая экспансия США. //Американский экспансионизм. Новейшее время/ М.: "Наука", 1986. - С. 91 - 113.
2. Брандс Х.В. Крестный отец американских финансов. // Большой бизнес № 9, 2004. - С. 129-137.
- 3.Иванян Э.А. История США. М.: "Дрофа", 2008. 571 с.
- 4.Согрин В.В. Политическая история США XVII - XX вв. М.: "Весь мир", 2001. 400 с.
- 5.Ротбард М. История денежного обращения и банковского дела в США. От колониального периода до Второй Мировой войны. Челябинск: "Социум", 2005. - 548 с.

REFERENCES

1. Astapovich A.Z. US Economic Expansion. // American Expansionism. Modern times / M.: "Science", 1986. - P. 91 - 113.
2. Brands H.V. The godfather of American finance. // Big Business No. 9, 2004. - P. 129-137.
3. Ivanian EA US History. M.: "Bustard", 2008. - 571 p.
4. Sogrin VV Political History of the USA in the 17th - 20th Centuries M.: "The whole world", 2001. 400p
5. Rothbard M. History of monetary circulation and banking in the United States. From the colonial period to the Second World War. Chelyabinsk: Socium, 2005. - 548 p.

УДК: 94(680) (092) "1994/1999" С 59

Сакунова Анастасія,
студентка магістратури,
СумДПУ імені А.С. Макаренка,
м. Суми, Україна

ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА НЕЛЬСОНА МАНДЕЛИ (1994-1999 РР.)

Стаття присвячена дослідженню ролі Нельсона Мандели у створенні демократичної Південно-Африканської республіки та особливостей її внутрішньої й зовнішньої політики впродовж 1994-1999 рр.

Ключові слова: апартеїд, демократія, Африканський національний конгрес (АНК), Програма реконструкції і розвитку (ПРР), Конституція Південно-Африканської Республіки.

Сакунова А. В. Южно-Африканская Республика за президентства